

Vazquez Hist. de Flandes, y Francia, en
tiempo de Alexandro Farnese. folio papel
tiene 120 folios con el Índice que esta al oultimo.

I

Los sucesos de Flandes
y Francia del tiempo de Ale-
xandro Farnese. 16 libros

I-132-

A la Mag^d Católica
del Rey^o nro señor Peli-
pe Quarto etc

El Capitan Alonso Vazquez
Sargento mayor de la milicia
de Jaen y su distrito.

VLAAMSE GEWOONTEN OP HET EINDE VAN DE XVIde EEUW

---000---

Naar het verhaal van een Spaans kapitein

In het tijdschrift voor familiegeschiedenis "Vlaamse stam" verschenen in het juli-augustusnummer van 1997 de merkwaardige memoires van de Spaanse kapitein, ALONSO VASQUEZ.

Deze krijgsman, die sedert 1577 in Vlaanderen en elders oorlog had gevoerd, schreef in 1614, bij zijn terugkeer in Spanje, zijn herinneringen neer in het werk getiteld: "LOS SUCESOS DE FLANDRES Y FRANCIA".

Het werk werd opgedragen aan de Spaanse koning Philips IV (1605-1665) en het werd geschreven ter ere van Alexander Farnese (1545-1592), voormalig landvoogd en kapitein-generaal van de Spaanse Nederlanden; een kundig en ondernemend opperbevelhebber en begaafd diplomaat waarvoor de kapitein blijkbaar grote bewondering had.

Het geeft informatie uit de eerste hand van iemand die geruime tijd in onze streken verbleven heeft en het grotendeels zelf aan den lijve heeft ondervonden. Volgens de Franse historicus A. Morel-Fatio is dit "**het belangrijkste boek dat ooit door een Spanjaard over Vlaanderen werd geschreven**".

Sta me toe terloops op te merken dat wij met onze kring onlangs de toenmalige residentie van deze krijgsman bezochten, toen we op onze reis van 7 juni 1997 het kasteel van Gaasbeek aandeden.

Dank zij de aanbreng van het artikel door ons lid Frieda Daems en de omzetting door Marc Desmedt uit Beersel van een Franse vertaling die in 1931 verscheen in "*Le Folklore Brabançon*" (nr. 58-59 van februari-april blz. 261-273); kunnen wij ons zometeen onderdompelen in de sfeer van de Spaanse Nederlanden op het einde van de XVIde eeuw.

Alexander FARNESE

Laten we ons samen verplaatsen naar de verleden tijd en er als aandachtig toeschouwer onze voorouders onder de loep nemen:

"Fysisch zijn alle Vlamingen groot, mooi, goed gevormd en goed in alle verhoudingen. Zij wijden zich aan de letterkunde en aan de studie van de talen. Zonder hun land te verlaten, beoefenen ze er drie of vier, zoals het Duits, het Latijn, het Vlaams en het Frans. Ze zijn van nature uit kalm en bedaard. Zelden worden ze woedend. Zij zijn niet ijdel noch leugenachtig, maar wel nieuwsgierig en lichtgelovig. Ze zijn koppig, ondankbaar en wraakzuchtig. Ze bevechten elkaar om onbeduidende redenen.

Wanneer ze, ten gevolge van hun wandaden, aan de voet van de galg staan, geven ze blijk van een barbaarse ijdelheid door noch vrees voor de dood, noch verwardheid, noch bleek worden te vertonen. Van elf uur tot de middag - er is hen immers een uur respijt toegestaan voor de terechtstelling - drinken en ledigen ze hun beker op de gezondheid van de beul en de toeschouwers. Ze maken onophoudelijk grappen, terwijl ze de omstaanders vragen hun ouders en hun afwezige vrienden te groeten, zonder zich in het minst hun kritieke situatie te herinneren, slechts denkend aan drinken. Op het middaguur zwijgen ze plotseling. Eigenhandig doen ze de strop om de hals, waarna, vooral de Walen, zich met een ongelooflijke durf van de ladder storten".

Een van de merkwaardigste passages, zijn die waarin onze Spanjaard het enorme drankmisbruik in onze streken in geuren en kleuren beschrijft.

Af en toe overdrijft hij wel een beetje of veralgemeent hij nogal vlug. Maar er moet heel wat van waar geweest zijn. Zo komt uit onze streken het bekende verhaal van de liederlijke Uilenspiegel. En er is geen rook zonder vuur.

Alonso Vasquez heeft niet noodzakelijk alles persoonlijk meegemaakt. Er zullen heel wat zaken bij zijn van horen vertellen. Dit doet echter geen afbreuk aan het interessante van het verhaal, waarin hij ook de lof zingt van de Vlaamse vrouw. Zij is weliswaar babbelziek doch ook moedig, werkzaam en onderlegd. Zij is het ook die het gezin bestuurd en dikwijls heeft ze er nog een job bovenop.

Een vrouwenbeeld dat hij in zijn eigen land absoluut niet gewoon was.

"Het drankmisbruik dat hen van hun zinnen berooft, heeft hen in een miserabele toestand gestort. Alhoewel ze zich van hun toestand bewust zijn, geven ze hun losbandigheid niet op. Integendeel, ze geven er zich met steeds meer hardnekkigheid aan over, alsof deze hardnekkigheid, die ze uit de drank putten, hen zou helpen om zich te bevrijden van een dergelijke gesel. Men hoeft er zich dus niet over te verwonderen dat deze bij hen een dergelijke uitbreiding heeft genomen.

Inderdaad, reeds van hun prille jeugd af, zuigen ze deze ondeugd als het ware, samen met de moedermelk op. Gedurende al de tijd dat ze niet gezoogd worden stopt men hen houten kunstspenen, gevuld met wijn of bier, in de handen. Ze zuigen er aan als waren het met melk gevulde borsten. Van dit kunstmiddeltje, dat zich met het natuurlijke vermengt, komt het zo nefaste kwaad van zich te bedrinken.

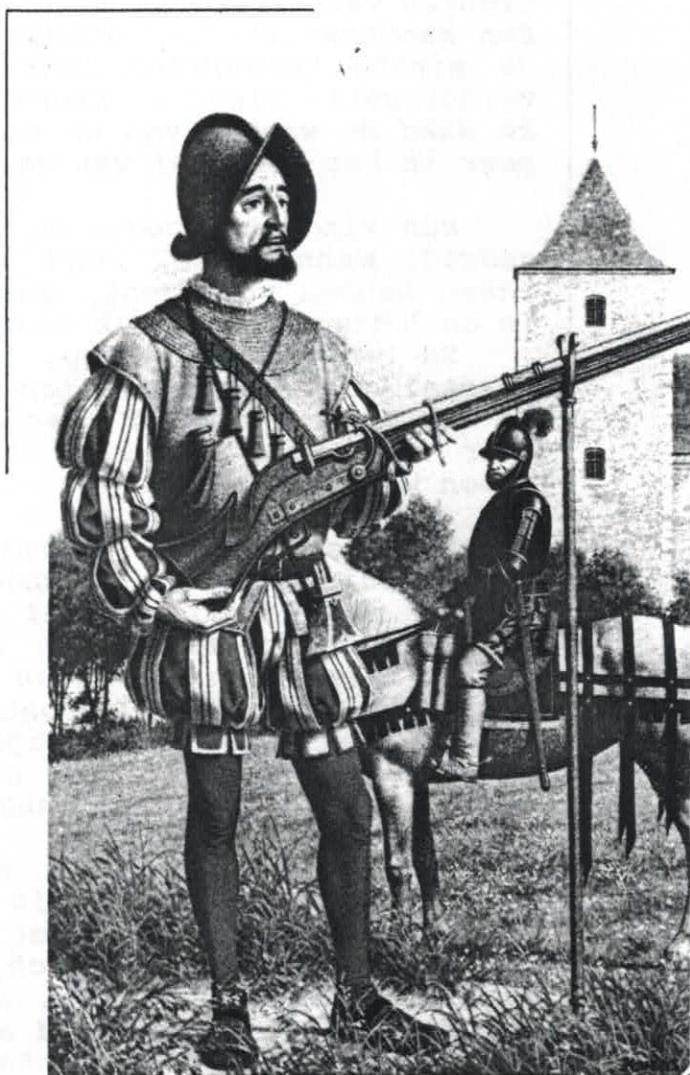

Alhoewel de vrouwen ook drinken, zijn deze toch veel soberder en verliezen ze nooit hun gezond verstand. Zij zijn het die het huishouden en alle zaken dienaangaande leiden. Hierin zijn ze, evenals in de kunst van het schrijven, het lezen en het rekenen, zo handig en deskundig, dat slechts weinig mannen hen hierin evenaren. Hetzelfde geldt voor het gebruik van de vier talen, die in deze provincies gesproken worden en waarvan de kennis er noodzakelijk is.

De inheemse vrouwen zijn groot, stoutmoedig, hebben een zeer witte huidskleur en blonde haren. Ze zijn mooi en minzaam. Bij het eten zijn ze niet erg zindelijk, maar ze kleden zich daarentegen met een uitzonderlijke elegantie. Ze zijn zo onderlegd dat ze de artikelen van het geloof bespreken als waren het echte theologen. Ze bezitten heel wat boeken, waaronder de bijbel, die ze vanaf hun prille jeugd bestuderen en zich in het geheugen prenten.

Aangezien dat de Inquisitie er niet bestaat en er geen overheid is om ze te leiden, geven ze zich ten volle over aan het leesgenot. Door de ketterse en perverse publicaties, die hen vanuit de buurlanden bereiken en die hen zonder controle toegestaan worden, glijden ze met het grootste gemak af naar de ergste fouten.

In hun doen en laten gelijken ze op de mannen. Temeer omdat ze zich graag mengen in zaken die uitsluitend hun echtgenoten aanbelangen. Inderdaad, het verrichten van de aankopen en het leiden van het huishouden voldoet hen niet. Enkele zijn scheerder en helpen in de winkels waar de haren worden geknipt of waar de baarden worden geschoren. Ze doen dit trouwens met danig gemak, zuiverheid en handigheid dat men zou denken dat dergelijk werk voor hen werd uitgedacht. Om de afwezigheid van hun echtgenoten, die het grootse deel van hun tijd doorbrengen in de herbergen, te verbergen, zijn ze nog zorgzamer en aandachtiger.

Spaans soldenier omstreeks 1570

Ook zijn ze handige scheepslui. Op de boten die van Holland naar Vlaanderen komen of die hun goederen via kanalen of bevaarbare rivieren vervoeren, vertrouwt men hen de bediening van het roer, wat toch van kapitaal belang is voor de veiligheid van de boot, toe. Om tijd te winnen en voor zover lucht en water het toelaten, leggen ze het roer vast bij middel van een touw, om zich aan het spinnen te zetten of om andere huishoudtaken uit te voeren. Ze voeren beide taken uit met een uiterste aandacht.

Hun gevoel voor zuinigheid en voor het huishouden is dermate ontwikkeld, dat men ze nooit zonder werk weet.

Ze hebben moed als mannen en zijn zo strijdlustig, dat ze bij het verdedigen van hun woongebied of bij andere militaire omstandigheden blijk geven van een uitzonderlijke waarde. Hierbij vaak hun echtgenoten overtreffend.

Toen, tijdens het beleg van Antwerpen, de Spanjaarden de stad vanaf de versterkte burcht beschoten, zag men twee nog heel jonge zusters manden met aarde aanbrengen voor het dichten van een bres in de muur.

Een kanonbal trof en doodde de ene, terwijl de andere zonder de minste verwarring haar werk, met evenveel begeestering verder zette alsof er niets gebeurd was. Indien een dergelijke daad de waarde van de man bepaald, dan pleit dit nog veel meer in het voordeel van de dapperheid van de Vlaamse vrouw.

Hun kinderen voeden ze op met liefde en met het grootste geduld. Wanneer ze, rond middernacht al hun huishoudelijke taken hebben volbracht, gaan ze, gewapend met hun lantaarn, in de herbergen op zoek naar hun echtgenoot.

Ze brengen hem terug, hem dan bij de hand trekkend, wat meestal niet zonder vallen gebeurt. Wanneer zijn geest door de dampen van wijn of bier dermate beneveld is, dat hij niet meer ziet waar hij zijn voeten zet, sleurt zij hem in de armen voort.

De passie voor het drinken is bij hen zo sterk dat ze van de ene zuippartij in de andere verzeild geraken, in die mate dat ik mij verplicht voel het als een merkwaardig feit te vermelden. Zij zelf zijn er door gewenning tegen gehard. Indien iemand hen verwijten toestuurt vinden ze zonder moeite een reden om zich te verontschuldigen. Inderdaad, zeggen ze, in dit land heeft men altijd gedronken, als sedert de eerste bewoners die zich in deze streek kwamen vestigen. Streek die wegens het gure klimaat lang onbewoond is geweest.

Om gezond te blijven en de lichaamswarmte te bewaren, raadden de geneesheren uit die tijd hen aan om onverdunde wijn te drinken. Om in het putje van de winter de koude te trotseren bedronken ze zich, alhoewel nu niet meer gebruikelijk, een maal per maand. Alhoewel het drankgebruik hen als een preventief middel werd aangeraden, vervielen ze in dergelijke overdrijving en dronken in dusdanige mate dat ze weldra van de ganse dag niet anders meer deden.

Alhoewel ze toegeven dat het hen grote schade berokkent, willen ze dit gebrek, dat ze van hun voorouders hebben geërfd en met de moedermelk hebben meegekregen, in geen geval verbeteren of er zeker de gewoonte niet van opgeven.

Erger nog, zij geven er zich zonder beperking aan over, en zorgen, door het inrichten van een groot aantal, en overigens buitengewoon prachtige banketten, voor gelegenheden om te drinken en zich te bezatten. Zelfs de meest ongelukkige en deerniswekkende arbeider, stapelt zijn spaargeld, meestal de vrucht van een vol jaar werken, op, om het in één dag op te drinken. De rest van het jaar leeft hij met zijn gezin in armoede en eet hij zemelbrood gemengd met boekweit, wat het brood zuur, kleverig, erg donker, hard en slecht van smaak maakt. Ze eten het met het drinken van een melkresidu dat men botermelk noemt, wat wil zeggen melk zonder de boter.

Na het eten drinken ze een dun bier gemaakt van in water gekookte zemelen.

Het ganse jaar door kleden ze zich met broeken en met een verstellde wambuis uit geite- of buffelleder die wel een eeuw lang meegaat. Zo bezuinigen ze op nog duizend andere dingen, om dan in één dag, wanneer ze daar behoefte aan hebben, twee tot driehonderd gouden kronen uit te geven voor een weelderig, en vooral goed overgoten maal.

Ze beperken zich in dergelijk geval niet tot de genodigden die met hen drinken, maar ze roepen de voorbijgangers aan, doen ze binnen komen en verplichten ze te drinken tot ze er bij op de grond rollen.

Schilderij "Boerenbruiloft" van Pieter Breughel.

Gewoonlijk blijven ze gedurende drie of vier dagen aan tafel, blij of droevig al naar gelang de invloed die de wijn op ieder van hen heeft. Nooit maken ze ruzie of worden ze woedend.

Ontstaat er toch een onderling geschil, dan komt dit omdat iemand weigert te drinken of weigert toe te geven aan wie hem daartoe uitnodigt. Degene die zich niet bedrinkt is volgens hen een bedrieger en een vijand van het vaderland. Om de slechte voornemens die hij in zijn hart verbergt niet bloot te geven, durft hij niet te drinken, om hierdoor zijn helderheid van geest niet te verliezen. Eenmaal dronken, vertellen ze alles en nog wat en babbelen ze door tot er tenslotte niemand meer is die ze verstaat.

Steeds weer vinden ze een gelegenheid om zich aan hun verdoemde gebrek over te leveren.

Bij de geboorte van een kind drinken ze en nodigen ze mekaar uit om de gelukkige gebeurtenis te vieren.

Ter gelegenheid van de doop doen ze net hetzelfde.

Sterft het kind dan drinken ze evenveel en zeggen naïefweg dat zich zo bedrinken het zieltje laaft in het hierna-maals.

In de herbergen het gezond verstand (en het evenwicht) verloren hebbende, verlaten ze deze, arm in arm. Ze gaan met horten en stoten om het vallen te vermijden, botsend, de ene tegen de andere tot aan de laatste, die dan de schok opvangt, zelf zijn uiterste best doend om niet te vallen. Zo lopen ze langs de straten en brengen ze mekaar terug van huis naar huis. Waggelend en zonder kijken herkennen ze moeiteloos hun woonst. Het is een ongewoon en grappig iets om hen zo te zien stappen.

Wanneer ze trouwen, drinken ze en richten ze weelderige en overvloedige banketten in.

Worden ze weduwnaar, drinken ze opnieuw.

Kopen of verkopen ze iets, dan wordt het akkoord gesloten in de herberg. Ze hebben de gewoonte om nooit elders dan in de herberg een handelszaak of een huwelijk te bespreken. Steeds moet er gedronken worden.

Zijn ze ziek en maken ze hun testament op, dan is er altijd een clausule over de begrafeniswijn. Zodat er bij hun overlijden kan gedronken worden tot zieleheil van de dode. Dat is, meer dan wat ook, de opdracht van de uitvoerders van het testament.

Wanneer ergens, man en vrouw veertig jaar samen geleefd hebben, begeven ze zich, op de huwelijksverjaardag naar de kerk om er de mis bij te wonen. Bij hun terugkeer thuis wordt dezelfde feestdis gehouden als bij hun huwelijk. Dit alles om te kunnen drinken.

Aan tafel hebben ze de gewoonte om buitengewone heildronken te houden zoals men er nergens anders hoort. Het hoeft namelijk dat er gedronken wordt op de gezondheid van hun bondgenoten, van hun ouders en vrienden, op katholieke en ketterse prinsen, want er zijn er altijd onder hen die tot verschillende sekten behoren, lutheranen, calvinisten, wederdopers, evangelisten, libertijnen, epicuristen, zwinglianen en naaktlopers. Deze laatsten liegen nooit en wreken zich niet. Ze verdragen alle beledigingen voor de liefde van God.

Op de feesten houden ze mekaar vast en omarmen mekaar, de beker in de hand. Telkens zit een man naast een vrouw, en steeds in die volgorde. Ze drinken en kussen mekaar zonder de mond af te kuisen en zonder er aandacht aan te schenken dat de ene de vrouw van de andere kust. Dergelijke heildronk noemen ze de "huganot".

(volgens de auteur van de Franse tekst Jean Gessler mogelijks te vertalen als "hun genot"?).

In dezelfde gedachtengang zijn er nog tal van andere motieven, alle uitgedacht om hun passie te verzadigen. Ook blijven er maar weinig uren per dag over die ze niet aan hun ondeugd wijden, steeds redenen vindend om op de meest onvoorziene ogenblikken te drinken.

Wanneer de rechters, een uitspraak moeten doen in een belangrijke zaak of moeten optreden als scheidsrechter, hebben ze de gewoonte om op hun nuchtere maag een groot glas wijn te drinken. Zij beweren dat dit hun gedachten verheldert en hun uitspraak verfijnt. Zonder aarzelen, met gematigdheid en voorzichtigheid, spreken ze recht, waarna het hun aan gelegenheid tot drinken niet ontbreekt.

Wanneer de Vlamingen zich uit devotie of voor het vervullen van hun paasplicht naar de H.Communie begeven, nutten ze niet van de wijn van de communicanten op de plaats waar ze zopas hebben gecommuniceerd, maar begeven zich naar de kerkdeur, waar een tafel staat opgesteld met daarop enkele grote glazen bekers of grote zilveren, tinnen of glazen kruiken, gevuld met wijn.

Zij die zopas hebben gecommuniceerd drinken er wijn en leggen hun geldelijke bijdrage op een schotel in het midden van de tafel terwijl ze voor een relikwie of voor een heiligenprentje een gebed zeggen.

Deze ceremonie, uitsluitend uitgevonden om te kunnen drinken, heb ik door een groot aantal personen zien voltrekken, zonder te hebben gecommuniceerd. Voornamelijk door behoeftige soldaten die de kerken enkel bezochten omwille van de communicantenwijn.

In enkele provincies van de Nederlanden bestaat, ter herdenking van het Heilig Sacrament ingesteld door Onze Heer, de gewoonte om, tijdens de nacht van Witte Donderdag, met wijn van eerste kwaliteit, een dikvloeibare drank te maken die op bloed gelijkt. De geburen, vrienden en familieleden verzamelen zich dan om het met veel goesting (con mucho gusto) te drinken, zeggende dat het bloed is van Jezus Christus. Ze doen alsof ze geloof hechten aan dit bijgeloof, doch het enig doel is te drinken en zich te bedrinken.

Op de vooravond en op de dag zelf van Sint-Maarten, worden er in alle huizen dusdanige hoeveelheden gedronken dat men ze niet kan schatten.

Deze feestdagen worden gevierd met grote banketten en drinkpartijen. Er wordt dan meer wijn gedronken dan gedurende de rest van het jaar.

Op de vooravond en de dag zelf van Driekoningen wordt in ieder huishouden bij lottrekking een koning aangeduid aan dewelke iedereen gehoorzaamt en die men als dusdanig dient. Tijdens het drinken, wordt hij feestelijk bejegend en plechtig en uitbundig toegejuicht.

Vanaf de vooravond van Kerstmis tot Driekoningen, die ze Dertienavond noemen, worden ter nagedachtenis van de dertien nachten tussen Kerstmis en Driekoningen, in ieder huis achter de vensters, die uitgeven op de straat, dertien op één lijn geplaatste kaarsen uit witte was aangestoken. Al deze nachten nodigen ze mekaar uit en bedrinken ze zich. Ze beoefenen dit gebruik om een nieuwe gelegenheid te hebben tot drinken, alhoewel ze het reeds van de morgen tot de avond doen, zonder de minste reden en met een zeer grote regelmaat, alsof hun faam op het spel stond...

In alle huizen is er feest behalve in die waar er een dode is. Opdat iedereen het zou weten, strooit men in de straat een grote hoeveelheid stro, overal waar de dode moet voorbijkomen, vanaf het huis van de overledene tot aan de kerkdorpel.

Voor zijn zielerust drinken ze gedurende drie dagen. Daarna voeren ze het lichaam weg en begraven het. Het stro wijst de weg naar het dodenhuis, waar iedereen binnengaat en er drinkt, wat de beste hulde is die men kan brengen aan de weduwe of weduwnaar van de overledene, aan zijn broer, vader of familielid.

Het komt hen inderdaad voor, zij het evenwel ten onrechte, dat hoe meer ze drinken op de ziel van de overledene, zoals ze zeggen, in dit leven, hoe meer deze rust zal vinden in het andere leven.

Dit alles heb ik hier willen vastleggen, om uit te leggen hoe die mensen leven en niet om ze te beledigen."

Tot zover een deel uit het verhaal van onze Spanjaard, die het verder ook nog zal hebben over de wijn uit onze streken.

Zijn wij dan echt zulke grote drinkers geweest? Vermoedelijk hebben ook miserie en moeilijke levensomstandigheden velen naar de drank doen grijpen. En misschien was het dikwijls de enige drank die, omwille van de gisting, zonder gevaar voor besmetting kon gedronken worden.

Dat onze vrouwen ijverig en zorgzaam waren, strekt hun tot eer. Zij bepaalden blijkbaar meer dan wie ook het reilen en zeilen van het gezin.

Alleszins een merkwaardig stukje proza over aloude gebruiken van onze Vlaamse stam.

Frieda DAEMS / Edward HERTOOGS
Januari 1997
